

เส้นทางที่นำไปสู่การตอบปัญหาภาษาเฉพาะตัว

คำว่า "ภาษาเฉพาะตัว" (Private Language) นั้นอาจจะแปลกอยู่บ้าง ทำให้ชวนสงสัยว่า หมายความว่าอย่างไร ภาษาประเภทนี้มีด้วยหรือ ทั้งนี้เพราะเราค้นเคยก็แต่เฉพาะภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นต้น แต่พอจะมีคำในภาษาไทยที่ใกล้เคียงกับความหมายของภาษาเฉพาะตัวอยู่บ้าง ได้แก่ คำว่า "ภาษาใจ" ซึ่งหมายถึงภาษาที่บ่งบอกความรู้สึกนึกคิด "ด้านใน" หรือ "ภายในจิตใจ" ของมนุษย์

ในทางปรัชญา ข้อถกเถียงเกี่ยวกับภาษามืออยู่มากมาย เช่น มีการแบ่งระหว่างภาษาธรรมชาติ (Natural Language) กับภาษาอุดมคติ (Ideal Language) ภาษาธรรมชาติหมายถึง ภาษาที่เราใช้ในชีวิตประจำวันทั่ว ๆ ไป ส่วนภาษาอุดมคตินั้นเป็นความพยายามของนักปรัชญาที่จะขจัดความไม่ชัดเจนของกรลือความหมายของภาษาธรรมชาติโดยใช้ตรรกวิทยาเข้ามาช่วย นอกจากนี้ ในทางปรัชญายังได้แบ่งการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ออกเป็นปัญหาในระดับสิ่ง (Ontological Level) กับปัญหาในระดับภาษา (Language Level) ทั้งนี้เพราะปัญหาในสองระดับนั้นเป็นคนละปัญหากัน คำถามและคำตอบก็เป็นคนละชุดกัน ตลอดจนการศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโลกหรือความเป็นจริง ประเด็นหลังนี้เป็นประเด็นที่วิตต์ เคนส์ ศึกษาศึกษาและพยายามตอบทั้งชีวิตของวิตต์ เคนส์ ไลน์ ไม่ว่าจะป็นปรัชญาในระยะแรกที่ปรากฏในหนังสือ Tractatus Logico-Philosophicus หรือเป็นปรัชญาในระยะหลังที่ปรากฏในหนังสือ Philosophical Investigations ปัญหาในเรื่องภาษาเฉพาะตัวนั้นปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มหลังนี้

ในการถกเถียงเรื่องปัญหาภาษาเฉพาะตัวนั้น ปรากฏคำว่า ภาษาปกติหรือภาษาสาธารณะ (Public Language) ซึ่งหมายถึงภาษาธรรมชาติ ที่เราใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากประเด็นภายในการถกเถียงเรื่องภาษาเฉพาะตัว กล่าวคือในภาษาปกติมีคำที่บ่งถึงประสบการณ์เฉพาะตัวรวมอยู่ด้วย เช่น หิว เจ็บ ตั้งใจ เป็นต้น แต่ภาษาเฉพาะตัวที่วิตต์ เคนส์ ไลน์ ต้องการจะโต้แย้งนั้นหมายถึง ภาษาที่ผู้พูดแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่จะรู้ได้เพราะ

ผู้พูดเป็นผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงกับความรู้สึกนั้น ๆ คนอื่นไม่มีทางจะเข้าใจได้เลย (PI 243) ดังนั้นการที่ผู้พูดกล่าวข้อความเช่น "ฉันเจ็บ" ในกรณีที่ผู้พูดเท่านั้นที่มีประสบการณ์ของความรู้สึกเจ็บโดยตรง แต่ข้อความนี้มีที่ใช้อยู่ในภาษาปกติด้วย ดังนั้นจึงเป็นการซ้อนทับกันอยู่ระหว่างภาษาเฉพาะตัวกับภาษาปกติ (ข้อความ "ฉันเจ็บ" เราพูดกันอยู่เสมอ ๆ ในชีวิตประจำวัน) จะเห็นได้ว่าประเด็นของการที่มีใช้ในชีวิตประจำวันกับการวิเคราะห์ความหมายของสิ่งที่เราใช้นั้น จึงเป็นคนละประเด็นกัน ประเด็นหลังนี้เป็นประเด็นที่นักปรัชญาสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขอบเขตของปรัชญาภาษา แต่สำหรับวิคต์ เกนส์ ไตน์ให้ความสำคัญทั้งสองประเด็น ทั้งนี้เพราะเหตุว่าปรัชญาระยะหลังของวิคต์ เกนส์ ไตน์นั้นให้ความสำคัญแนวความคิดในเรื่องความหมายกับการใช้ เรื่องการทำตามกฎ เรื่องเกมภาษา ตลอดจนเรื่องรูปแบบของชีวิต แนวความคิดเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

จุดมุ่งหมายของวิคต์ เกนส์ ไตน์ในการนำเสนอปัญหานี้อาจจะเข้าใจได้หลายแง่มุม แต่ประเด็นที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การปฏิเสชนแนวปรัชญาในระยะแรกที่เสนอไว้ในหนังสือ *Tractatus Logico-Philosophicus* และการปฏิเสชนแนวความคิดโซลิบิซึม (Solipsism) ซึ่งจะได้กล่าวถึง ประเด็นสำคัญ ๆ ไว้ดังนี้ด้วย

หนทางสู่การปฏิเสชนแนวความคิดใน *Tractatus Logico-Philosophicus*

วิคต์ เกนส์ ไตน์กล่าวไว้ใน *Philosophical Investigations* ว่าสิ่งที่เขาวิเคราะห์ในหนังสือเล่มนี้¹ เป้าหมายที่สำคัญคือต้องการโต้แย้งกับแนวความคิดใน *Tractatus*

¹สนใจโปรดดูคำอธิบายใน Ludwig Wittgenstein, *Philosophical Investigations*, 2nd ed., trans. G.E.M. Anscombe (New York : The Macmillan Company, 1967) p.x (Preface) วิคต์ เกนส์ ไตน์กลับไปอ่าน *Tractatus Logico-Philosophicus* ใหม่ และใน *Philosophical Investigations* ยังอ้างถึง *Tractatus Logico-Philosophicus* ในแง่ที่เป็นการวิจารณ์แนวคิดเดิมไว้ใน PI 46, PI 97 และ PI 114 เป็นต้น

Logico-Philosophicus ซึ่งมีความเชื่อว่า ภาษามีความสัมพันธ์กับโลกหรือความเป็นจริง ในแง่ที่ภาษาสามารถสะท้อนภาพของโลกได้ และเป็นที่ยึดมั่นในแง่ที่เป็นทฤษฎีความหมาย อย่างหนึ่ง (The Picture Theory of Meaning) ซึ่งกลุ่มเวียนนา (Vienna Circle) ในช่วงต้นศตวรรษนี้รับไปใช้ในการอธิบายปรัชญาของตน ตัววิตต์เกินสไตน์เอง หลังจากเขียนหนังสือ Tractatus Logico-Philosophicus แล้วก็ไม่ได้สนใจปรัชญา อีกต่อไป เพราะคิดว่าตนเองตอบปัญหาปรัชญาไว้อย่างสมบูรณ์แล้ว ในหนังสือเล่มนี้ แนวคิดที่สำคัญก็คือ เมื่อวิเคราะห์ไปจนถึงระดับพื้นฐานแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโลกคือความสัมพันธ์ระหว่าง ชื่อ (Name) กับสิ่งรองรับ (Object) ชื่อคือหน่วยย่อยที่สุดของภาษาที่จะมีความหมายได้ ถ้าเข้ากันได้พอดี (correspond) กับสิ่งรองรับ สำหรับสิ่งรองรับนี้วิตต์เกินสไตน์ไม่ได้ระบุลงไปว่าหมายถึงสิ่งใดในโลก ทั้งนี้เพราะวิตต์เกินสไตน์อธิบายในเชิงการวิเคราะห์ทางตรรกวิทยา สำหรับสิ่งรองรับนี้วิเคราะห์ต่อไปอีกไม่ได้แล้ว (The unanalysable) จึงเป็นพื้นฐานที่สุดของโลก แต่นักปรัชญาหลายคนลงความเห็นว่าคือ ข้อมูลผัสสะ (sense data) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของรัสเซลล์ (Bertrand Russell) ในแง่ที่ว่า สิ่งรองรับนี้คือ สิ่งที่เราสัมผัสโดยตรงจากประสบการณ์² (object of acquaintance) หรือในสาขาของคาร์นอป (Rudolf Carnap) คือประสบการณ์ทางผัสสะของบุคคลและภาษาที่บรรยายประสบการณ์นี้ คาร์นอปเรียกว่า "Protocol Language" วิตต์เกินสไตน์กล่าวว่า สิ่งรองรับนี้เป็นสาระ (essence) ของโลก (T.2.021) สิ่งรองรับเป็นสิ่งที่ไม่แปรเปลี่ยนอีกต่อไปแล้วในโลกนี้ (T2.026) สิ่งรองรับเป็นองค์ประกอบของสิ่งอื่นที่ซับซ้อนกว่า สิ่งที่ประกอบขึ้นมาจากสิ่งรองรับนี้เปลี่ยนแปลงได้และไม่เสถียร (T2.0271) และการประกอบขึ้นของสิ่งรองรับนี้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า "states of affairs" (T2.0277) และองค์รวม (totality) ของ states of affair นี้ก็คือโลก

²สนใจโปรดดูคำอธิบายใน Norman Malcolm, Nothing Is Hidden, (Oxford : Blackwell, 1986) chapter 2-3 หรือดูใน Merrill B. Hintikka and Jaakko Hintikka, Investigating Wittgenstein, (Oxford : Blackwell, 1986) chapter 2-3.

(T2.04) ทั้งหมดที่กล่าวมานี้คือ โลกและองค์ประกอบของโลกในสายตาของวิตต์ เจนส์ไตน์ ปัญหาต่อมาของวิตต์ เจนส์ไตน์คือ ภาษามีความสัมพันธ์อย่างไรกับโลก วิตต์ เจนส์ไตน์ตอบว่า ลักษณะที่เป็นสาระสำคัญของข้อความก็คือการสะท้อนภาพความเป็นจริงของโลกได้ ภาพสามารถสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของโลก (T4.01) องค์รวมของข้อความก็คือ ภาษา (T4.0001) มีแต่ข้อความเท่านั้นที่มีความหมาย และข้อความนี้เองที่ทำให้ชื่อมีความหมาย (T3.3) ข้อความทำได้แค่แสดงสิ่ง ไม่ได้บอกว่าเป็นอย่างไร (T3.221) และ ใน T.3.22 ในข้อความหนึ่ง ๆ นั้น ชื่อ เป็นตัวแทนแสดงถึงสิ่งที่รองรับ (a name is the representative of an object) ชื่อหมายถึงสิ่งที่รองรับ สิ่งที่รองรับก็คือความหมายของชื่อ (T3.203) ชื่อเป็นสัญญาณที่วิเคราะห์ต่อไปอีกไม่ได้แล้ว (simple sign) (T3.202) วิตต์ เจนส์ไตน์ใช้คำว่าสัญญาณ (sign) ไม่ใช่คำว่า สัญญลักษณ์ (symbol) เพราะสัญญลักษณ์นั้นไม่ใช่ชื่อ เครื่องหมายต่าง ๆ เช่น ชีตหรือ วงกลม ฯลฯ นั้นเป็นสัญญลักษณ์ ชื่อเป็นสัญญาณพื้นฐานที่สุดของภาษา เหตุที่ผู้วิจัยยกข้อความใน Tractatus Logico-Philosophicus มาอย่างมาก็เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโลก กล่าวคือ พื้นฐานที่สุดของโลกคือสิ่งรองรับ ส่วนพื้นฐานที่สุดของภาษาก็คือ ชื่อ การที่ภาษาส่องหรือสะท้อนภาพโลกได้ โดยอาศัยเงื่อนไขความจริง (truth condition) เป็นเครื่องวัด เช่นข้อความที่ว่า "แดงมีม้า" เราไปดูโลกข้างนอก ถ้ามีเหตุการณ์เช่นว่านี้จริง ข้อความนี้ก็สอดคล้องกับโลก และมีความหมายในที่นี้ "แดง" คือ ชื่อ "ม้า" คือ ชื่อ ส่วน "ที่" ก็คือความสัมพันธ์ระหว่างแดงกับม้า ที่เรียกว่า การที่ แท้ที่จริงแล้ววัตถุที่เรียกว่าม้าในสายตาของวิตต์ เจนส์ไตน์ต้องลดทอนไปสู่สิ่งรองรับ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เรามีในรูปของข้อมูลผัสสะนั่นเอง

หลังจากที่วิตต์ เจนส์ไตน์หันกลับมาสนใจปรัชญาอีกครั้งหนึ่งในราวปี ค.ศ. 1929 เขาเริ่มเปลี่ยนความคิด ซึ่งเดิมทีคิดว่าภาษานั้นสามารถสะท้อนภาพโลกได้ ประเด็นที่ทำให้เกิดปัญหาก็คือ ข้อมูลผัสสะหรือประสบการณ์ที่เรามีโดยตรงนั้น เราเข้าใจได้จริงหรือไม่ การที่เราให้ความหมายของข้อความจากแนวปรัชญาเดิมที่กลุ่มเวียนนานำไปใช้เป็นหลักการพิสูจน์ความหมาย (The Verification Principle) โดยตรวจสอบค่าความจริงของข้อความกับโลกนั้น วิตต์ เจนส์ไตน์ เริ่มพบปัญหาว่า มีข้อความบางอย่างไม่อาจตรวจสอบโดยวิธีการ

พิสูจน์ความหมายได้ หรืออาจจะเรียกได้ว่าวิตต์เกินสไตน์เริ่มเปลี่ยนความเห็นในเรื่องคำกับ
 สิ่งรองรับ (Name Object Relation) ทั้งนี้เพราะปัญหาอยู่ที่ประสบการณ์โดยตรงนั่นเอง
 ที่ทำให้เกิดปัญหาในการกำหนดความหมาย กล่าวคือเราไม่มีทางเข้าใจประสบการณ์โดยตรงนั้น
 ได้ Hintikka กล่าวว่า แท้ที่จริงแล้ววิตต์เกินสไตน์เปลี่ยนแนวความคิดทางด้านภาษาจาก
 ภาษาปรากฏการณ์ (Phenomenal Language) ไปสู่ภาษากายภาพ³ (Physical
 Language) ภาษาปรากฏการณ์หมายถึง ภาษาที่อธิบายจากระดับปรากฏการณ์ที่เราเห็นสิ่ง
 ต่าง ๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ โดยการลดทอนไปสู่ข้อมูลผัสสะที่เป็นประสบการณ์โดยตรงของเรา
 ส่วนภาษากายภาพนั้นเราไม่ต้องลดทอน กล่าวคือ อธิบายสิ่งที่เราเห็นในระดับสายตา เช่น
 โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นการยอมรับความมีอยู่ของสิ่งที่มีอยู่แท้มีเพียงสิ่ง
 ที่เราสังเกตเห็นได้จากสายตาทั่ว ๆ ไป และไม่จำเป็นต้องลดทอนไปสู่ประสบการณ์โดยตรง
 ของผู้รับรู้ต่ออย่างใด ดังนั้นปัญหาเรื่องภาษาเฉพาะตัวจึงเข้ามามีบทบาทในการอธิบายให้
 เห็นว่า ความสับสนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโลกนั้นเป็นอย่างไร ในอีกแง่หนึ่ง
 ประเด็นนี้จึงเป็นการทำอาชรากรฐานความเชื่อเดิมของวิตต์เกินสไตน์ ใน Tractatus
 Logico-Philosophicus นั้นเอง วิตต์เกินสไตน์กล่าวเปรียบเปรยไว้ว่า "ปัญหาทาง
 ปรัชญาเกิดขึ้นเมื่อภาษาไปฝึกฝน" (PI 38) ส่วนทางออกของปัญหานี้ เปรียบเสมือนกับเป็น
 การ "ชี้ทางให้แมลงวันบินออกจากปากขวดให้ได้" (PI 309)

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³สนใจโปรดดู M.Hintikka and J. Hintikka, Investigating Wittgenstein, Chapter 8

หนทางสู่การปฏิเสธแนวความคิดโซลิบิซึม (Solipsism)

ใน Notes for Lectures on Private Experience and Sense Data วิตต์เกนสไตน์ได้กล่าวโจมตีพวกโซลิบิซึมไว้หลายแห่ง⁴ และในคำอธิบายดังกล่าวนี้เป็นการโต้แย้งปัญหาเดียวกันที่อธิบายไว้ในปัญหาภาษาเฉพาะตัวใน Philosophical Investigations โซลิบิซึมถือหลักการว่า "ไม่มีอะไรอยู่นอกจากตัวฉันเอง" (Ego หรือ Self) ดังนั้นจิตอื่นก็ไม่มีมีความสำคัญมากไปกว่ากาย (body) ในแง่นี้ถือได้ว่าเป็นโซลิบิซึมทางอภิปรัชญา ในทางญาณวิทยา หลักการโซลิบิซึมคือ "ประสบการณ์ในขณะนี้ของฉันเองเท่านั้นที่ฉันรู้ได้ ประสบการณ์ในอดีตหรือในอนาคตถือว่าไม่สามารถรู้ได้" จากหลักการดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าเจ้าของประสบการณ์เท่านั้นจึงจะรู้ได้ วิตต์เกนสไตน์โต้แย้งว่า แม้ที่จริงแล้วไม่มีเจ้าของประสบการณ์ เช่น ข้อความ "ฉันปวดฟัน" ฉันในที่นี้ไม่ได้แสดงความเป็นเจ้าของ สามารถแทนด้วยข้อความว่า "มีการปวดฟัน" ปัญหาตามมาคือ ถ้าโซลิบิซึมอ้างว่า ตัวฉันเองเท่านั้นที่จะรู้เกี่ยวกับประสบการณ์นั้น ปัญหาจะเกิดขึ้นที่ว่าถ้าเช่นนั้นการสื่อสารต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างไร เพราะแต่ละคนก็คงจะมีประสบการณ์ต่างกัน โซลิบิซึมอาจจะตอบว่า การสื่อสารไม่จำเป็นต้องสื่อให้ตรงกันระหว่างประสบการณ์ก็เป็นไปได้ แฮกเคอร์ อธิบายว่า วิตต์เกนสไตน์อธิบายโซลิบิซึมใน 3 ลักษณะ⁵

1. เมื่อใดก็ตามที่มีประสบการณ์เกิดขึ้น ฉันเท่านั้นที่จะเป็นผู้รู้ถึงประสบการณ์นั้น ๆ
2. ความเป็นจริงมีเพียงอย่างเดียว คือประสบการณ์ในปัจจุบันของฉัน
3. เมื่อใดก็ตามที่มีประสบการณ์เกิดขึ้น จะต้องเป็นประสบการณ์ "นี้" เท่านั้น (ประสบการณ์ "นี้" หมายถึง เฉพาะเจาะจงลงไปว่าเป็นประสบการณ์นี้ไม่ใช่ประสบการณ์อื่น)

⁴Ludwig Wittgenstein, "Notes for Lectures on Private Experience and Sense Data", in The Private Language Argument, ed. O. R. Jones (Bristol : MacMillan St. Martin' Press, 1971), pp.237-275.

⁵Peter M.S. Hacker, Insight and Illusion, (New York : Oxford University Press, 1972), pp.201.

แฮกเคอร์ซิงได้อธิบายต่อไปอีกว่า วิดต์ เกนส์ไตน์ได้แย้งโซลิบิซิสต์แยกออกเป็น 6 ลักษณะคือ 1) เจื่อนไซในเรื่องเวลา ในแง่ที่ว่าแท้จริงแล้วประสบการณ์ในปัจจุบันไม่อาจแยกได้จากอดีตหรืออนาคต 2) เจื่อนไซในเรื่องเอกลักษณ์ของผู้พูด 3) เจื่อนไซในเรื่องการเป็นเจ้าของประสบการณ์ของผู้พูด 4) เจื่อนไซในเรื่องความต่อเนื่องของประสบการณ์ของผู้พูด 5) เจื่อนไซในเรื่องการตรวจสอบประสบการณ์ 6) เจื่อนไซการให้นิยาม ซึ่งแท้ที่จริงก็ได้อธิบายไว้ทั้งหมดแล้วในตัวเนื้อหาของเรื่องภาษาเฉพาะตัว

สำหรับหนทางสู่การปฏิเสธแนวความคิดทวินิยมนี้ผู้วิจัยจะขอเกริ่นไว้ในเรื่องที่ว่า แนวความคิดทวินิยมสนับสนุนความเชื่อที่ว่ามิจิตที่เป็นอิสระจากกาย กล่าวคือ ทั้งสองสิ่งนี้มีอยู่ในลักษณะที่ไม่ขึ้นต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดของเดการ์ตส์ (Rene Descartes) ที่เสนอว่ามิจิตในลักษณะที่เป็นสิ่งที่คิดได้ (Thinking Thing) แยกจากกายซึ่งมีคุณสมบัติคืออยู่ภายใต้เวลาและอวกาศ เช่น กินที่ หรือสัมผัสได้ ข้อถกเถียงเรื่องภาษาเฉพาะตัวนั้นเป็นทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การปฏิเสธแนวคิดเช่นนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่ต้องการที่จะถกเถียงกับแนวปรัชญาจิตที่เสนอกฤษฎีเอกลักษณ์ระหว่างจิตกับกาย (The Identity Theory of Mind and Body) อีกทั้งไม่ต้องการถกเถียงกับทฤษฎีคู่ขนานระหว่างจิตกับกาย (The Parallelism of Mind and Body) ซึ่งสองทฤษฎีนี้มีอิทธิพลอยู่ในปรัชญาจิตในปัจจุบัน ผู้วิจัยต้องการแต่เพียงจะยกข้อโต้แย้งเรื่องภาษาเฉพาะตัวของวิดต์ เกนส์ไตน์ขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกในการตอบปัญหาแนวคิดทวินิยมที่เสนอว่า มิจิตที่มีคุณสมบัติเป็นอิสระในแง่ที่เป็น "สิ่งที่คิดได้" เท่านั้น เพราะแนวคิดของวิดต์ เกนส์ไตน์เสนอว่า การคิดไม่เกี่ยวอะไรกับจิตแต่อย่างใด การยืนยันว่า "ฉันคิด" (I think) จึงเป็นข้อยืนยันที่ไม่น่ารับฟัง

อนึ่ง ผู้วิจัยเกริ่นปัญหาที่เป็นหนทางอันจะนำไปสู่การตอบปัญหาของวิดต์ เกนส์ไตน์ขึ้นมาในแง่ที่เปรียบเสมือน "เป็นโจทก์" ในขั้นนี้จึงมิใช่เป็นการตอบปัญหาล่วงหน้าแต่อย่างใด การจะตอบปัญหาเหล่านี้ได้หรือไม่จำเป็นต้องไปพิจารณาในรายละเอียดของคำอธิบายในปัญหาภาษาเฉพาะตัว นั่นเอง